

TED ANKARA KOLEJİ ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

TÜRKÇE A1 DERSİ

UZUN TEZİ

“KOŞULLARLA ŞEKİLLENMEK”

ÖĞRENCİNİN ADI-SOYADI: PINAR EKİN ALPARSLAN

ÖĞRENCİNİN NUMARASI: 001129-0016

ÖĞRETMENİN ADI SOYADI: ABDULLAH ŞAHİN

SÖZCÜK SAYISI: 3970

Araştırma sorusu: Haldun Taner’in Kızıl Saçlı Amazon ve Onikiye Bir Var başlıklı öykülerinde birey toplum ilişkisi nasıl değerlendirilmiştir?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı A1 dersi kapsamında uzun tez olarak yazılan bu ödevde, Haldun Taner'in *Onikiye Bir Var* ve *Kızıl Saçlı Amazon* adlı yapıtlarında birey toplum ilişkilerinin değerlendirilmesi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yapıtlardaki birey toplum ilişkileri, odak figürlerin farklı toplumlarda benzer olaylara karşı olan tepkileri üzerinden, bireyin dış ve iç dünyasının etkileri göz önünde bulundurularak benzerlik ve farklılıklarıyla ele alınmıştır.

Onikiye Bir Var yapıtındaki odak figür refah düzeyi yüksek, eğitilmiş bir hayat sürmenin etkisi ile kişisel olarak gelişmiştir. Sürekli içinde çalışmakta olduğunu düşündüğü saatin ani kaybı sonucunda değişken bir duygu durumu içinde bulunmuştur. Birinci tekil şahıs ağzından, geriye dönüşler ve iç monologlar ile işlenen bireyin dış ve iç dünyası, bireyin kendine ve içinde bulunduğu topluma bağımlılığını arttırmıştır. *Kızıl Saçlı Amazon* yapıtındaki odak figür alt ekonomik seviyede bir hayat yaşamakta ve bu nedenle hayatından yakınmaktadır. Umudu kendinde değil çevrede arayan odak figür zengin görünümlü bir kadına ilk görüşte vurulup hayaller kurmaya başlar ve kadının zengin olmadığını öğrenmesi ile hayalleri yıkılır. Üçüncü tekil kişi ağzından anlatılan yapıtta, bireyin duygu durumu iç monologlar ve diyaloglar kullanımı ile gerçekleşmiştir. Bireyin içinde bulunduğu toplum, onun aşık olmasına neden olmuştur.

Çalışma sonunda, *Onikiye Bir Var* ve *Kızıl Saçlı Amazon* adlı yapıtların incelenmesi sonucu farklı iki ekonomik durumda ve uzamda yaşayan, farklı iç dünyalara sahip iki bireyin, bu etmenler nedeniyle toplum ilişkileri aynı şekilde şekillenmiştir. Ekonomik durum, uzam ve bireyin iç dünyası bir yapıtta odak figürü kendisi hakkında bilinçlendirirken, diğer yapıtta bireyi hayal kurmaya ve maddiyat odaklı yaşamaya yönlendirmiştir. Bireyler üzerindeki etkiler farklı olsa dahi iki bireyin de toplumdaki temel

sorunları ile olan bağıının arttığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmadan hareketle, Haldun Taner öykülerinde, farklı iki bireyin farklı etmenler ile etkileşimi sonucu benzer toplumsal ilişkilere sahip olduğu savunulabilir.

Sözcük Sayısı: 288

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	4
2. MADDİ KOŞULLAR.....	5
3. UZAMIN ETKİSİ.....	10
4. BİREYİN İÇ DÜNYASI.....	13
5. SONUÇ.....	18
6. KAYNAKÇA.....	20

1. GİRİŞ

Bir insan doğacağı yeri, doğum tarihini, cinsiyetini seçemeyeceği gibi ailesinin ekonomik durumunu veya büyüyeceği evi de seçemez. Aynı gün aynı saatte Ankara’da doğan 54 santimetre boyunda, 3.4 kilogram ağırlığında iki sarışın kız bebekten biri özel bir hastanede birden çok doktor kontrolünde doğarken, diğeri parasızlık nedeniyle evde güçlükle doğuyor olabilir. Bu iki bebeğinde seçme hakkı yokken biri şanslı biri şanssız doğmuştur. Bu adaletsizlik nedeniyle, bireyler kendi ellerinde olmayan bir şekilde fakir veya zengin olarak sınıflandırılırlar. Doğduğu sınıfa iyi veya kötü yönde değiştiren birçok insan olmasına karşın, bulunduğu sınıfta durup kalanlar çok daha fazladır. Bu nedenle bir çoğunluk için doğduğu toplum aynı zamanda büyüdüğü, geliştiği ve hatta öldüğü toplumdur. Bu toplumda geçirilen bir ömür ekonomik durum ve uzam gibi faktörlerin kültüre ve alışkanlıklara olan etkisinden dolayı bireyin karakter gelişimini şekillendirir. Bir başka deyişle, birey ekonomik seviyesi nedeniyle bir uzamda yaşar, yaşadığı uzam nedeniyle de kendine kalıcı bir iç dünya oluşturur. Birey tüm bu ekonomik durum, uzam ve iç dünya etkisi ile toplum ile etkileşir ve ilişki kurar.

Farklı sınıflarda doğan iki bebeğin, her konuda zıt olması gibi bir şey söz konusu değildir. Bireyler her ne kadar farklı değerler ile büyüüp farklı karakterler ve iç dünyalar elde etmiş olsalar dahi, tüm insanlık için ortak olan bazı kavramlar bulunmaktadır. Bu iki birey de benzer olaylar yaşayabilirler. Haldun Taner’in öykülerinde göze çarpan bir kavram farklı dünyaların kesişmesidir. Birbirine zıt görünen bireylere farklı olgulara karşı aynı duyguları hissederek ortak bir paydada kesişebilirler.

Haldun Taner’in *Onikiye Bir Var ve Kızıl Saçlı Amazon* öykülerinde ekonomik açıdan aralarında göz ardı edilemez fark bulunan iki figür, odak figür olarak ele alınmıştır. Farklı bakış açılarından, farklı anlatım teknikleri kullanılarak anlatılan öyküler olmasına karşın ortak toplum ilişkilerini ele almaları öyküleri karşılaştırılabilir kılmıştır. Odak figürlerden biri şanslı

doğmuş ve şanslı yaşamış, diğeri ise şanssız doğup şanssız bir hayat sürdürmüştür. Bu bağlamda bir birinden farklı görünen iki odak figür aslında sahip oldukları bireysel veya toplumsal kavramlara karşı benzer davranışları dış ve iç dünya etmenleri nedeniyle gösterirler.

2. MADDİ KOŞULLAR

Bireyin ekonomik durumu, kişinin refah düzeyini ve bulunduğu sınıfı belirleyerek, ihtiyaçlarını ve isteklerini şekillendirip, hayata karşı bakış açısının oluşumunu etkiler. Alt ekonomik sınıfta monoton bir yaşam süren bir insanın en büyük uğraşı daha rahat bir hayat için çalışmakken, zengin bir insan kendine, kültürel veya sosyal aktivitelere daha çok vakit ayırabilir. Haldun Taner'in "On İkiye Bir Var" ve "Kızıl Saçlı Amazon" adlı öykülerindeki odak figürlerin birey toplum ilişkilerini şekillendiren bir etmen bireylerin ekonomik durumudur. "On İkiye Bir Var" öyküsündeki odak figür, orta üst sınıfın getirdiği eğitim ve bilinç sayesinde zihnindeki saati sorgulayıp ona olan bağlılığını arttırarak, kaybında psikolojik problemler yaşamaktadır. "Kızıl Saçlı Amazon" öyküsündeki odak figür, Kamil, ise hayatını etkileyecek manevi veya maddi kararlarda, bireysel gelişiminden çok ekonomik seviyesinin yükselmesini göz önünde bulundurmaktadır.

"On İkiye Bir Var" hikâyesindeki odak figür, zihninde saat tiktaklarıyla yaşamakta ve bunun zarar ve yararlarını görerek, bu özelliğini kaybettiğinde ise ekonomik durum kaynaklı büyük bir boşluk hissetmektedir. Odak figür iç monologlarında, sıradan gördüğü insanların para kazanma hırslarının yersiz olduğunu iddia etmektedir. Onun, para kazanmak, ev kurmak gibi hedeflerinin olmaması, bulunduğu konumdan memnun olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu yorum bireyin maddi durumunun orta-yüksek düzey olduğu ile ilişkilendirilebilir. *"Karıncı gibi durmadan çalışmak, para biriktirmek, ev kurmak, çoluk çocuk yetiştirmek mi? Bunlar boş lakırdı."* (Taner, *Onikiye Bir Var*, 26) Odak figür, saatlere olan takıntısından

ötürü çok tutarlı saat tahminlerinden sonra psikolojik bir hastalığı olup olmadığını öğrenmek için birçok doktora muayene olmuştur. Bireyin birçok doktora gitmesi ve toplumda yayılan duyular sonucu başarılı doktorların odak figür ile irtibata geçmesi, bireyin özelliğini ciddi bir problem olarak görmeye başlamasına ve bu konuda daha fazla düşünmesine neden olmaktadır. Bireyin birçok doktora görünecek maddi duruma sahip olması, kendi alışkanlığı ile olan bağı arttırmıştır. Bu bağlamda bireyin üst ekonomik düzey kaynaklı toplum ile olan bilinçli ilişkisi alışkanlığın kaybında bireyin daha çok yıkılmasına neden olmaktadır.

“Kaç doktor değiştirdim. ‘Korkacak bir şey yok’ diye yemin ediyorlar. İnşallah doğrudur. ‘Geçer mi’ diye sordukça, ‘Bilinmez’ diyorlar.” (Taner, Onikiye Bir Var, 23)

Odak figürün, saatlere karşı zaafi oluşması bireyi saat koleksiyonu yapmaya itmiştir. Birey bulduğu her tür saati koleksiyonuna ekleyerek, onlara saygı gösterdiğini ve saatlerle olan bağı arttırdığını düşünmektedir. Odak figürün içinde bulunduğu maddi durum, kişinin hayattaki tek amacının para kazanmak olmamasını sağlayarak kendini dinleyecek, hayat hakkında yorum yapacak ve uğraşlara sahip olacak kadar vakit bulmasına yardımcı olarak öykü kişisine saatlerle uğraşacak ve hastalığını düşünecek vakit bularak saatler ile arasında olan bağı güçlendirmeye başlar. *“Boş zamanlarımda öbür insanları da kendim gibi saate benzetmek en sevdiğim hayal oyunlarından biri.” (Taner, Onikiye Bir Var, 28)*

Hayatındaki en büyük sorunları getiren saat takıntısıyla harcanan her dakika, bireyin kendini saatlerle özdeşirmesine, kendini bir saat olarak nesneleştirmesine sebep olarak saat yeteneğinin kaybında kendini ölmüş hissederek. Odak figürün maddi durumunun mutlu ve refah seviyesi yüksek bir yaşam sürmeye elverişli olması, bireyin eğitim seviyesini arttırarak kendine vakit ayırmasını sağlamaktadır. Bireyin ekonomik durumu, toplumdaki ilişkilerinin yalnız maddi çıkarlar üzerine olmamasını sağlayarak bireyin gerek toplumla gerekse kendi iç dünyasıyla olan ilişkilerini manevi değerler üzerine kurmasına olanak tanımaktadır.

"Kızıl Saçlı Amazon" öyküsünde figür Kamil, zengin olduğunu düşündüğü bir kadına âşık olur ve onun hakkında hayaller kurmaya başlar. 1. Tekil şahıs ağzından diyaloglar veya iç monologlar ile yazılan öyküde Kamil'in maddi durumunun kötü olduğu anlaşılabilir. Zengin insanların kendiden çok farklı olduğunu, bazı kavramların zenginlik ile değiştiğini belirtir. Bu sırada, "zengin" kelimesini kendinin ait olmadığı bir grup olarak görerek, özne olarak kullanmış ve tüm zenginler hakkında genellemelerde bulunmaktadır. Buradan, zenginlerin hepsini aynı gördüğünü ve yaşamları hakkında yalnızca üçüncü kişiden duyulmuş bilgileri olduğu ve zengin hayatının içinde olmadığı ile ilişkilendirilebilir.

"Zenginlerin bu gibi kaprisleri cümlece malum." (Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 26)

Kamil, yolda görüp endamına ve gülüşüne âşık olduğu, kendi tabiriyle "Kızıl Saçlı Amazon"una şiirler yazmaya başlar. Şiirini yazarken zengin bireylerin isteklerini ve beğenilerini göz önünde bulundurmaya böylece âşık olduğu kadını elde etmeye çalışır ancak zenginlik hakkında bir bilgisi olmadığını fark eder. Kamil ve Kızıl Saçlı Amazon arasında göze çarpan ekonomik sınıf farkının yarattığı farklı hayat tarzları nedeniyle Kamil şiirlerinde, kendi fakirliğinden bahsederek farklı olduklarını belirtirken, duygularından bahsederek "Kızıl Saçlı Amazon"un takdirini almak için daha çok çabalar.

"Şimdi desem ki alev saçlım/Desem ki fakir şaire/Anlatılmaz bir hal olmuş/Desem ki, acır mısın/Gözleri dolmuş? Beğenmedi. Bunu kız da beğenmezdi zaten. Acaba neden hoşlanır o? .. Muhakkak anket defteri şiirinden, Türkçe tango güftelerinden hoşlanır. Aksi gibi öylesini de Kamil yazamaz." (Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 103)

Hikâyede, Kamil aşkı hakkında hayal kurarken, onunla yaşayacağı anılardan çok onun sayesinde yaşayacağı ekonomik sınıf yükselişinin ve zenginliğin hayallerini kurmuştur. Saime'nin parası ile lüks arabalara binmek, radyodan müzik dinlemek, kayınpederinin şirketinde işe girmek, zengin müziği olarak düşündüğü romantik film müziği dinlemek

Kamil'in hayalindeki Saime ile olan ilişkisinin maddi boyutunu oluşturmaktadır. Bununla beraber ilişkilerinin tek duygusal yönü olan şiirler içinde dahi “fakirlik”, “çulsuzluk” ve “pulsuzluk” gibi maddi kavramlardan bahsedilmiştir. Kızıl Saçlı Amazon'a aşık olmasının nedeni onun zengin görünümü ve zengin bir hayat sürme umududur. “*Nasıl da gülmüştü kafir... Acaba hep böyle mi gülerdi zengin kızları?*” (Taner, *Kızıl Saçlı Amazon, 102*) Kamil, toplumda çektiği ekonomik sıkıntılar nedeniyle paraya, arkadaşlık veya mesleğinden daha çok önem verir. Kamil zengin bir hayat sürdürdüğü sürece hakkında söylenen sözlere kulak asmayıp, arkadaşlarıyla görüşmeyi kesebilecek kadar parayı ön planda tutmaktadır.

"İstediklerini söylesinler. Geçmeyiverirdi kahvenin önünden. Varsın alay etsinler. Varsın damadı şehriyari Rolls Royce'da kayarken onlar içlerini boşaltsınlar..." (Taner, *Kızıl Saçlı Amazon,104*)

Odak figür, para karşılığında yalnız kendi karakteri veya itibarından vazgeçmeyip aynı zamanda parayı bulduğu takdirde bugüne kadar yakınlarını fakirliğe teslim edebilecek kadar para hırsına sahiptir. “*Kaderler ayrı çizilmiş, kaderler/ Ben rahat bir ömür boyunca.../ Siz geride kardeşim./ Çulsuz ve pulsuz*” (Taner, *Kızıl Saçlı Amazon, 104*) Kamil, zenginlik hayalleri kurarak, bu hayallerine ulaşmak için yazdığı şiirleri sırasında tıkanıp daha fazla yazamamaya başlar. Odak figür, şairliğindeki düşüş için üzüleceğine, zengin olunca şiirlere ihtiyacı olmayacağını savunarak kendini avutmaktadır. Kamil para ve refah düzeyi yüksek bir hayat için arkadaşlarından ve çevresinden vazgeçebileceği gibi hobilerinden, zevklerinden ve mesleğinden vazgeçebilecektir.

“Arkasını getiremedi. Zenginliğin hayali bile daha şimdiden şairliğini mahvetmişti. Anasını satmıştı şiirin de, edebiyatın da... Tek mısra dahi yazmayacaktı bundan sonra... Şiir nedir zaten? Bir nevi hastalık, züğürtlerin açlık geçirtisi gibi marazi bir ifrazat değil mi? Üstat diye

pohpohladiğı şairler şimdi ona pek zavallı, pek sũfli gũrũniyorlardı. İstese topunu katip alırdı yanına şimdi... Yahut řofũr.” (Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 104)

Kamil, Saime'nin fakir olduğunu öğrendikten sonra, hayallerindeki hayatın tam aksi gibi fakir bir hayat yaşadığını öğrenince bunu kabullenemez. Odak figũr önce sevdiği kadını korumaya alacağını sũyler, Saime'nin kurduğu her hayalin boş olduğunu ve zengin olma rũyasından uyanması gerektiğini anlar. Odak figũrũn yeni yetişen marulları çiğnediğini hikayenin sonunda fark etmesi, rũyasından ve hayallerinden uyanıp gerçek dũnyaya gelişini sembolize edecek şekildedir.

“ ‘Artık kimse dũvmeyecek onu; anlıyor musun?’ diye mırıldandı. ‘Kimse dũvemeyecek onu.’ Sonra ne bũyũk laf ettiğinin kendide farkına varıp başını nũne eğdi ve deminden beri yeni yetişen marulları çiğnediğini ancak o zaman fark edebildi.” (Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 106)

Kamil, zengin olduğunu dũřũndũđũ bir kadına aşık olmuş ve hayaller kurmuştur, ancak Kamil'in kurduğu hayallerin nedeni bu kadını zengin sanmasıdır.

Haldun Taner'in “On İkiye Bir Var” ve “Kızıl Saçlı Amazon” ykũlerindeki odak figũrlerin toplumdaki maddi ve manevi ilişkileri içinde buldukları ekonomik sınıftan etkilenmiştir. “On İkiye Bir Var” ykũsũndeki odak figũr orta-ũst dũzey ekonomik sınıfta olmanın getirdiği refah dũzeyi ve eğitim seviyesi ile para kazanma hırsından çok mutlu olmak derdindedir. Bu nedenle kendi saat tahmini sorununu saat koleksiyonları yaparak, doktorlara danışarak iyileştirmeye çalışır. Bu tip maddi durum gerektiren kavramlar ve odak figũrũn saatlere harcayacağı boş vakit bulması, bireyin saat takıntısını arttırmış, birey saat bağını gũçlendirmiř ve bireyin bu konu hakkındaki duygu durumunu şekillendirmiştir. “Kızıl Saçlı Amazon” ykũsũndeki odak figũr ise içinde bulunduğu alt sınıf nedeniyle ihtiyacı olan paraya ulaşma yolunda arkadaşlarını, ailesini, mesleğini, hobilerini ve zevklerini terk edebileceğini açıkça dile getirir. Odak figũrũn aşk gibi duygularının şekillenmesi dahi maddi çıkarlar

üzerine kuruludur. Bu bağlamda, iki öyküdeki odak figürler birbirinden zıt iki ekonomik sınıfın içinde bulunmalarına karşın iki figüründe bulunduğu ekonomik durumlar, bireylerin duygusal durumlarını etkilemiş ve her iki birey içinde bir kavramı olduğundan önemli göstererek, bireyin o kavrama olan duygusal bağı arttırmış ve bu kavramdan ayrılışı zorlaştırmıştır.

3. UZAMIN ETKİSİ

Bir insan hayatı boyunca, geleceği için kararlar vermek zorunda bırakılır. Bu kararlar, yalnız bir kişinin yaşamını etkileyecek olsa dahi, birey ve toplum arasındaki ilişki nedeniyle tamamen sübjektif olamazlar. Genel olarak bireyin fikirlerinin değişimine alışkanlıklarının, istek arzu ve hırslarının şekillenmesine neden olan etmen uzamdır. Haldun Taner'in "On İkiye Bir Var" ve "Kızıl Saçlı Amazon" hikâyelerinde, kalıplaşmış birer uzam, bu uzamda yaşayan farklı gelir düzeylerinde iki birey ve iki bireyin toplumla ilişkileri yaşadıkları birer olay çerçevesinde anlatılmaktadır. "On İkiye Bir Var" hikâyesinde ana karakterin asla vazgeçemediği ancak zararlarını gördüğü alışkanlığı, hayatının ve kişiliğinin bir parçası olmuştur, alışkanlığın kaybı, büyük bir boşluğa neden olmuştur. Bireyin çevresindeki figürlerin, saatler hakkında üzerine gelmeleri, alışkanlığını daha çok benimsemesine bunun bir özellik olmadığı yönündeki görüşler kişinin kendini küçümsemesine neden olmaktadır. "Kızıl Saçlı Amazon" hikâyesindeki ana karakter Kamil, bazı etmenler nedeniyle gelişen ve değişen bir aşk evresi geçirmiştir. Figürün aşık oluşunun nedenlerinden biri olarak bulunduğu uzamın fakirliğinden hoşnut olmayarak lüks bir uzamda yaşama hayali gösterilebilir.

On İkiye Bir Var hikâyesindeki figürün, saatlere olan bağlılığı olumlu veya olumsuz yönde yaşadığı uzam etkisiyle şekillendirmiştir. Birey saati tahmin edebilme özelliğini çocuk yaşta fark ettikten, ergin yaşta kaybedene kadar bireyin farkında olan birçok insan olmuştur. Geriye dönüş tekniği ile anlatılan figürün, akrabalarının ve iş arkadaşlarının sürekli saati sormaları veya okul arkadaşlarının onun üzerinden iddiaya girmeleri buna örnek gösterilebilir.

“Saate bakmadan saati bilişim, mektep arkadaşlarım arasında duyuluverdi. Saati olanlar saatlerini benimle düzeltiyor olmayanlar desin bitmesine kaç dakika kaldığını benden soruyorlardı. Benim bu marifetimi bilmeyenlerle bahse girip sırtımdan para kazanan açığözler bile oldu.” (Taner, Onikiye Bir Var, 20)

Karakter yeteneği hakkındaki sorularla yaşamak zorunda kaldığından, onunlayken kendini farklı ve üstün hissetmeye kendinden gurur duymaya başlar. *“Bu keşfimdten övünç bile duymaya başladım” (Taner, Onikiye Bir Var, 20)* Saati tahmin edebilme yeteneğini yüceltici her tür söylem veya davranış bu alışkanlığa sahip olmanın önemini hatırlatarak bireyin kendini o huy ile özdeşleştirmesine sebep olabilmektedir.

Çevrenin odak figür üzerindeki bir başka etkisi ise, bu yeteneğini küçümsemesine neden olmuştur. Odak figürün içinde bulunduğu uzamdaki bazı kişiler ise figürü övmektense saat tahminini bir yetenekten çok tesadüf, genetik gibi kavramlarla ilişkilendirerek odak figürün kendini küçümsemesine neden olmaktadır.

“Tesadüf. Ama bu kadar olur yani.’ İnsanlar, mantıklarının normal akışına uymayan olayları bu üç hece ile ne güzel ortadan kaldırıverirler. Kâhinliğimin surf bir tesadüfe dayandığı oybirliği ile kabul edildi. Hatta ben bile buna inandım. İnanacaktım.” (Taner, Onikiye Bir Var, 19)

Çevrenin, figürün yeteneğini bir övüp bir küçümsemesi, karakterin bu değişken duygu durumuna sahip olmasına neden olmaktadır. Çevresinin, yeteneğini tesadüf olarak küçümsemesi, yalnız odak figür ile yeteneği arasındaki bağı zayıflatmamış aynı zamanda figürün kendine olan özgüveninin kırılmasına ve kendini hafife almasına neden olmaktadır. *“Buna inandım, inanacaktım”* gibi gelecek zamanın hikayesiyle çekimlenmiş fiillerin kullanımı, bireyin tesadüf veya soya çekme gibi kavramlara inanmaya karar verdiğini

göstermekte ve hatta figür bu yeteneğini kaybetmekten korkmaya başlar. "*Tahmin yapmaya yapmaya ya bu meleğim büsbütün körleşirse!..*" (**Taner, Onikiye Bir Var, 22**)

"Kızıl Saçlı Amazon" hikayesindeki odak figür, Kamil, az para kazanıp zar zor geçinebilen bir şairdir. Hep fakirliğinden yakınarak, zenginlere özenip yalnızca zenginliğin hayalini kurmaktadır. Kamil, bulunduğu uzamın sevdiği kadına uygun olmadığını, bu ortamda bulunmaktan utandığını ve imkânı olduğunda, bulunduğu uzamı sevdiği kadının zevklerine göre değiştirmek istediğini birçok fırsatta dile getirmektedir. Odak figürün, zengin olması durumunda uzamını terk edip, arkadaşlarını arkada çulsuz ve pulsuz bırakmayı göz önünde bulundurması odak figür uzamı ile olan bağının çok verimli olmamasından kaynaklanmaktadır. "*Kaderler ayrı çizilmiş, kaderler/Ben rahat bir ömür boyunca.../Siz geride kardeşim. Çulsuz ve pulsuz*" (**Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 104**) Kamil, Saime uğruna yalnız arkadaşlarından değil aynı zamanda bulunduğu uzama dair, kahvehanede çalan müzik, kullandığı araba gibi kalıplaşmış kavramları da değiştirmek istemektedir.

"*Kahvenin radyosu, tam o sırada sultanîyegâh peşrevine başlamıştı. Kamil buna da kızdı. Sanki radyo alaturka çalarsa, kızıl saçlı amazonun hayali zihninden uçup kayboluverecekti. Ona şöyle romantik film müziği isterdi.*" (**Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 102**)

Kamil, kurduğu zengin olma hayallerinin sonucu, yüksek standartlardaki hayatından etkilendiği Saime için zamanını geçirdiği uzamı, bu uzamdaki kişileri, onların zevklerini ve alışkanlıklarını da değiştirmek istemekte paraya, bulunduğu uzamdan ya da aşktan daha çok değer vermektedir. Bir başka deyişle, Kamil'in çevresindeki insanları değiştirmek ve bulunduğu uzamı farklılaştırmak istemesi Saime'yi kendine âşık etmek için değil, kurduğu zenginlik hayallerini gerçeğe çevirebilmek içindir.

Haldun Taner'in "On İkiye Bir Var" ve "Kızıl Saçlı Amazon" hikâyelerinde birey toplum ilişkisi, birer odak figür ve bu figürlerin yaşadığı olay ile alınmaktadır. "On İkiye Bir Var" hikâyesinde, odak figürün bulunduğu uzam eğitilmiş, refah seviyesi yüksek ve bilinçli bireylerden oluşurken, "Kızıl Saçlı Amazon" hikâyesinde, odak figürün bulunduğu uzam refah seviyesi düşük olan, işsizliğin fazla ve eğitimin az olduğu bir uzamdır. Dolayısıyla iki hikâyedeki bireylerin, toplum ile ilişkileri tamamen farklıdır. "On İkiye Bir Var" öyküsünde bireyin çevresindeki kişiler, odak figürün içinde bulunduğu saati tahmin etme durumuna büyük tepki göstermektedirler. Bazılarının bu özelliği yere göğe sığdıramazken, bazılarının küçümsemesi, odak figürün değişken bir duygu durumunda bulunmasına ve alışkanlığının kaybında hayatında oluşacak değişimlere farklı tepkiler vermesine neden olmaktadır. "Kızıl Saçlı Amazon" öyküsünde ise, uzamdaki hayat standartlarının vasatlığı nedeniyle, monotondan farklı olan bir hayatın çok fazla ilgi çekmesinin bir örneği ele alınmaktadır. "On İkiye Bir Var" öyküsündeki yüksek standartlara sahip toplum, odak figürü sorgular ve odak figürün kendini sorgulamasına neden olurlar, "Kızıl Saçlı Amazon" öyküsünde ise düşük standartlara sahip toplum, bireyin bulunduğu uzamdan utanmasına ve sorgulamak ya da düşünmek yerine kolay yoldan para kazanmayı amaçlamasına neden oluşturmuştur.

4. BİREYİN İÇ DÜNYASI

Bir bireyin hayatı boyunca alacağı kararları ve davranışlarını etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Ekonomik durum ve uzam bu etmenlerden bazıları olmakla beraber bireyin iç dünyası başka bir etmendir. Bu iç dünya dış etmenler aracılığı ile şekillenir birey-toplum ilişkisine yön verir. Haldun Taner'in "On İkiye Bir Var" ve "Kızıl Saçlı Amazon" öykülerindeki odak figürlerde bireylerin maddi ve çevresel faktörlerle gelişen iç dünyalarının dışı vurumu gözlemlenebilir. "On İkiye Bir Var" öyküsündeki odak figürün kendine vakit ayırmasına olanak veren ekonomik durumu ve çevresindeki bireyler, odak figürün saat

tahmini konusundaki yeteneği ile arasında olan duygusal bağı arttırarak, bireyin iç dünyasını şekillendirirken, “Kızıl Saçlı Amazon” öyküsündeki odak figür, ekonomik koşullar ve birlikte bulunduğu figürler nedeniyle aşık olmuştur. Odak figürlerin bu dış etmenler ile şekillenen iç dünyaları, bireylerin duygularını, düşüncelerini etkileyerek, bireylerin toplum ile olan ilişkilerinin düzenlenmesinde rol oynamaktadır.

“On İkiye Bir Var” öyküsündeki odak figür, dış etmenler nedeniyle değişken bir duygu durumundadır. Maddi ve çevresel etmenler nedeniyle, saatlere ve saat tahmini yeteneğine karşı bağlılığı artan odak figür, bu kavramlara karşı olumlu duygular geliştirmiştir. Sevgi, alışkanlık, mutluluk gibi duyguları daha çok hissetmeye başlayan odak figür, saatlere daha da çok bağlanmış ve hatta kendisiyle bir tutmaya başlamıştır. Bireyin iç dünyasındaki bu değişim, toplumsal hayatında da birçok farklılığa sebep olmaktadır. Odak figür, kendiyile özdeşleştirdiği saatlerden hiç ayrılamamaya ve hatta rüyalarında dahi saat görmektedir.

“Gece saat kaçta yatarsam yatayım, içimde zilli bir saat kurulmuşçasına sabahleyin istediğim saatte uyanabiliyorum. Doğru işleyişimden de, ayrıca küçük bir böbürlenme duyduğumu saklamayacağım.” (Taner, Onikiye Bir Var, 23)

Odak figür saatlerin toplumsal hayattaki tren, vapur kaçırmamak, istediği zaman uyanabilmek, arkadaşları arasında popüler olmak gibi avantajlarını fark edince, saatlere karşı daha esneklikli duygular hissetmeye başlamıştır. Yapıtta saatler odak figür ile özdeşleştirildiğinden, durmuş saatler onun ölümünü sembolize etmek amaçlı kullanılmıştır. Durmuş saatler bu nedenle, bireyin iç dünyasında hüznün, korku, panik gibi esneklikli kavramların doğmasına neden olmaktadır. Odak figür, avantajlarını gördüğü yeteneğini daha çok sevdiğinden yaşamının her anında saatler ile içli dışlı olmayı bir sorun olarak görmemektedir. Ancak bu tutum, bireyin zihninin sürekli saatler ile olmasına bu nedenle zorlanmasına neden olmaktadır.

“Ama zihnimi, benliğimi, şuuraltımı hassas bir anten gibi, alabildiğine zaman kavramına böylesine açık ve uyanık tutmak, acaba bir gün, radyomun akümülatörünü yormayacak mı?”

(Taner, Onikiye Bir Var, 23)

Odak figürün zihnini zorlayan ve sürekli çalışmasına neden olan saatler, çok geçmeden olumsuz etkilerini uyku dahil olmak üzere hayatın bir çok noktasında gün yüzüne çıkarmaktadır. Figürün saat takıntısı beraber olduğu bireylerde de aynı özelliği aramasını sağlayarak bireyin toplumdaki ilişkilerinde problemlere neden olmaktadır.

“Nişanlımdan, sırf bu tempo uyumsuzluğu yüzünden ayrıldım. Ben bir adım atarken o iki, üç atabilse yine uyuşacaktık. Adımları kusurlu idi. İki buçuk, iki buçuk. Bu durumda bir insanın ruh temposu benimle nasıl uyuşur?” **(Taner, Onikiye Bir Var, 24)**

Bireyin iç dünyasında sevgiden sorgulamaya ve nefrete kadar giden duygu değişimi, bireyin saatler ve kendi hakkındaki düşüncelerindeki farklılaşmaya neden olmuştur. Öykü boyunca, odak figür zihnindeki saatin kaybolmasını istediği kadar bu kayıptan korkmuştur. Bireydeki değişken duygu durumu, öykünün sonunda zihnindeki saati kaybetmesi ile sona erer. Bireyin, kayıptan sonra sabitleştirdiği tutumu saatsiz bir hayat düşünemeyeceğidir. *“Ne derlerse desinler, ben artık durmuş bir saatim.”* **(Taner, Onikiye Bir Var, 31)** Odak figürün, sevip sevmemek, kabullenip kabullenmemek arasında kaldığı saatleri aslında benimsemiş olduğu öykünün sonundan anlaşılabilir. Bireyin hangi tarafın ağır basacağı belli olmayan iç dünyası maddiyat ve uzam gibi dış etmenler etkisiyle şekillenmiş ve odak figür yeteneğini toplumdaki ilişkilerinden ön planda tutmuştur.

“Kızıl Saçlı Amazon” öyküsündeki odak figür Kamil, Saime'nin zengin tavırlarına ilk görüşte aşık olmuştur. Kamil'in, sevdiği kadına karşı hissettikleri duygular, öykü ilerledikçe değişmiştir. Kamil hikayenin başında aşık olduğu kadına şiir yazmak hevesindeyken, ona, onun kadar değerli sözle ile hitap etme amacıyla olan Kamil, bu isteğine ulaşamayınca

kendine ve yeteneklerine sinirlenir. Aşk, Kamil'in dikkatini dağıtıp, yeteneklerini kısıtlıyor aynı zamanda yeterince iyi olup olmadığını konusunda kendini sorgulamasına neden olmaktadır. Bu sorgulama yalnız kendi için değil aynı zamanda iç dünyasında yaşadığı duyguların kendine zarar verip vermediği konusundadır.

"Hayır, olmuyordu, yazamıyordu vesselam. Hâlbuki şairde geçinirdi üstelik. Bu kız, insanda şairlik mi bırakıyor birader? Sigarasını ezip; 'Aşıklık bela imiş müşkül iptila imiş' diye söylendi." (Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 102)

Kamil, aşkı bir bela olarak görmektedir ve aşık olmaktan mutlu değildir. Bu bağlamda aşkının devam etmesi tek nedeni olarak aşık olduğu kadının ekonomik durumu gösterilebilir.

Kamil aşık olacağı kadını kendi maddi durumuna göre seçmesi, Kamil'in iç dünyasında yaşadığı duyguları zihniyle yönetmeye başladığı anlaşılmaktadır. Odak figür, hayatında bulunan bazı kavram, olgulardan ve alışkanlıklardan vazgeçerken bunu ilişki yaşadığı insan için değil kendi hayatından kurtulmak için yapar. Kendi içinde bulunduğu toplumun etkisiyle şekillenmiş olan erkek egemen ilişki sistemine dahi karşı çıkmayı kabul eden Kamil, bunca yıldır dalga geçtiği ilişkide kadının ön plana çıkma durumunu kendi yaşadığı hayata tercih eder.

" 'Kamil' diyecekti kız ona, 'Kamil benim için yazdığın son şiiri okusana.' O da hemen önünü ilikleyip misafirlerin önünde ayağa kalkacak, elini cebine daldırıp... Birden kendini, tasması hanımının elinde bir salon köpeği gibi gördü. 'Rezillik be...' diye yere tükürdü... Niye rezillik oluyormuş sanki hiç de rezillik olmazdı. Asıl rezillik sürdüğü şu hayatta değil mi idi?" (Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 103)

Kamil, para için yalnız kendi düşünce olgularından vazgeçmemiş aynı zaman toplum içindeki ilişkilerinde oluşabilecek olumsuz durumları göz ardı etmiştir. Yıllardır birlikte olduğu kahve arkadaşlarının görüşlerini dahil paradan önemsiz görmüştür. Arkadaşlarını ihmal etmesi

karşılığında ise Saime'yle bir hayat sürmektense, onun parası ile lüks arabalara binmenin hayalini kurmuştur.

“İstediklerini söylesinler. Geçmeyiverirdi kahvenin önünden. Varsın alay etsinler. Varsın damadı şehriyari Rolls Royce'da kayarken onlar içlerini boşaltsınlar.” (Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 104)

Kamil bir arkadaşından "kızıl saçlı amazon"unun zengin bir kolejli değil de fakir bir seyisin kızı olduğunu ve dayak yediğini öğrendiğinde verdiği tepkiler ona olan duygularıyla paraleldir. Önce onu korumaya çalışmış, sonra kendi kendine bu tip şeyler hissettiğinden ötürü kızmıştır. Daha sonra ise kendine ekonomik bir yarar sağlamayacağını anlayınca duygularının aslında olmadığını fark etmiştir.

“ ‘Artık kimse dövmeyecek onu; anlıyor musun?’ diye mırıldandı. ‘Kimse dövemeyecek onu.’ Sonra ne büyük laf ettiğinin kendide farkına varıp başını önüne eğdi ve deminden beri yeni yetişen marulları çiğnediğini ancak o zaman fark edebildi.” (Taner, Kızıl Saçlı Amazon, 106)

Kamil, alt düzeyde hayat süren bir şair olarak, her istediği kişiye aşık olup eğlenmenin tadını çıkaramaz. Kendi refah düzeyini düşünerek kararlar vermek zorundadır. Bu nedenle, duygularının şekillenmesinde kalbini dinlemeyerek, zihniyle hareket etmektedir. Düşünerek verdiği kararlar hep kendi maddi çıkarları doğrultusunda olurken, toplumdaki ilişkilerini ikinci plana atmıştır.

Haldun Taner'in “On İkiye Bir Var” ve “Kızıl Saçlı Amazon” öykülerinde, farklı uzamlarda yaşayan farklı gelir düzeylerindeki iki odak figürün, bu dış etmenler ile şekillenen iç dünyaları ve iç dünyalarının toplum ile olan ilişkilerindeki rolü işlenmiştir. Zıt uzamlardaki iki birey olmalarına karşın, öykü odak figürleri iç dünyalarını kalplerinden çok zihinleriyle

şekillendirmekte ve bu sırada kendi isteklerini ön planda tutarken, toplum ilişkilerini ikinci plana atmaktadırlar.

5. SONUÇ

Haldun Taner'in *Onikiye Bir Var* ve *Kızıl Saçlı Amazon* adlı yapıtlarındaki birey toplum ilişkilerinin maddi durum, uzam ve iç dünya üzerinden incelenmesi sonucu yapıtlardaki odak figürlerin benzerlik ve özellikleri değerlendirilmiştir. İki odak figürün farklı olaylar içinde farklı bakış açıları ve farklı anlatım teknikleri nedeniyle iç dünyalarının karşılaştırılmasının çok olağan olmamasına karşın içindeki buldukları toplum ve bu toplumla olan ilişkileri karşılaştırılmıştır. Farklı yaşam koşullarında yaşayan farklı kişiliklere sahip iki odak figür, farklı olaylar ve etmenler sonucu toplum ilişkilerini etkileyecek kavramlara olan bağlılıklarını arttırmışlardır.

Onikiye Bir Var öyküsündeki odak figürün alışkanlık kazandığı bir özelliğini yadırgarken toplum ile etkileşimi sonucunda benimsemeye başlamış daha sonra onsuz hareket edemez konuma gelmiştir. Bu duygu değişimi sırasında bireyin iç ve dış dünyasının büyük etkisi olmuştur. Bireyin bulunduğu ekonomik sınıf bireyin bilinç seviyesini ve kişisel gelişimini yükselterek bireyin kendine vakit ayırmasını, hobiler edinmesini sağlamış böylece birey saatler ile daha haşır neşir olarak onlarla olan bağı arttırmıştır. İçinde bulunduğu toplum bireyi bu özelliğinden dolayı överek ve merak ederek bireyin kendine olan öz güvenini arttırarak kendini sevmesini sağlamıştır. Bu yapıtta bireyin toplum ile olan ilişkisi bireyin iç dünyası ile olan bağı arttırmıştır.

Kızıl Saçlı Amazon öyküsünde, rahat bir hayat yaşayacak kadar para kazanamayan bir şair odak figür olarak ele alınmıştır. Odak figür yalnız kötü bir ekonomik durumda değil aynı zamanda vasat bir uzamda da bulunmaktadır. Bu nedenle bireyin iç dünyası da maddiyata bağlı olarak şekillenmektedir. Zengin olduğunu sandığı bir kadına aşık olan odak figürün

daldığı lüks hayallerden uyanması kadının fakir olduğunu fark etmesiyle olmuştur. Kurduğu hayaller sırasında bulunduğu toplumdaki herkesi paraya değişeceğini söyleyerek toplum ilişkilerinin önemsizliğini vurgulamıştır. Yapıtta bireyin içinde bulunduğu toplum nedeniyle oluşan duyguları sonucunda bir kadına olan bağı artmıştır.

Tezde incelenen Onikiye Bir Var ve Kızıl Saçlı Amazon öykülerinde farklı odak figürlerin, farklı olaylar sonucunda ekonomik durum, uzam ve iç dünya etmenleri nedeniyle değişen toplumla olan ilişkileri irdelenmiştir. Sonuçta, farklı karakterlerin aynı etmenler sonucu benzer etkileşimler yaşadığı saptanmıştır. Bireyin sahip olduğu iç dünyanın, maddiyat ile şekillenmesinden dolayı farklı ekonomik düzeydeki yapıt odak figürlerinin aynı toplumsal değişime karşı tepkileri de farklı olmuştur. Birey toplum ilişkilerinde bireylerin bağlılık kavramı hakkında bilinçlenmesi dahi Onikiye Bir Var yapıtında bireyin iç dünyasına ve aynı zamanda topluma olan bağlılığı iken Kızıl Saçlı Amazon yapıtında bireyin yalnız ekonomik statüye verdiği önem sonucu aşık olduğu kadına olan bağı geçici olarak artış göstermiştir.

6. KAYNAKÇA

1. Taner, Haldun, Seçme Hikayeler, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1971
2. Taner, Haldun, Kızıl Saçlı Amazon, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970